

Ali Sami Boyar (1880-1967)

Ressam, Müzeci.

Ali Sami Bey, 12 Şubat 1880 tarihinde İstanbul'da Eğrikapı'nın Hacı İlyas mahallesinde doğmuştur. Kafkasya'nın Ahıska bölgesinden İstanbul'a göç eden aile Misk Yağcılar namıyla tanınmıştır. Bu namla tanınmasında Dedesi Hafız Hayrullah Efendi'nin İstanbul'a geldikten sonra Eyüp Camii'nin içinde koku ve tespih satmakla uğraşmasının etkisi olmuştur. Esnafıktan ayrılıp tahsil hayatına atılan babası Hacı Hüseyin Hüsnü Bey ise Mühendishane-i Berri-i Hümayun mezunudur.

Resim sevgisi çok erken bir dönemde başlayan Ali Sami Bey ilk resimlerini eser-i cedit kağıdından annesine diktirdiği defterlere yapmıştır. İlkokula geldiğinde modelden kopya ederek çizdiği bir inek resmindeki başarısıyla öğretmenlerini etkilemiştir. Resim alanındaki ilk önemli çalışmalarına ise ortaokulda başlamış ve resim öğretmeni Binbaşı Cemal Bey'den pek fayda görmüştür.

1892'de Bahriye Mektebi'ne girmiş, 1901 yılında Mülazım-ı Sani (Teğmen) rütbesiyle mezun olduktan sonra Bahriye İnşaiye Resimhanesi'nde göreve başlamıştır. Babasını erken yaşta kaybetmesi üzerine henüz genç bir bahriye subayı iken kız kardeşlerinin ve annesinin geçimini üstlenmiştir. Subaylık hayatının ilk seneleri, Bahriye İnşaiye Resimhanesi'nde geçmiş ve yüksek rütbeli amirlerinin takdir ve ilgisini kazanmıştır. Amirleri tarafından devrin Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa'ya takdim olunmuştur. Bu görüşme sayesinde Sanayi-i Nefise Mektebi'nde eğitim almasına müsaade edilmiştir.

1902 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'ne kaydolmuş ve burada Osman Hamdi Bey, Salvatore Valeri ve Zarzecki gibi dönemin önemli hocalarından dersler almıştır. Bahriye Mektebi'ndeki resmi ve hususi çalışmalarının Sanayi-i Nefise Mektebi'nde çok faydasını görmüş ve her sene sınıfını birinci olarak bitirmiştir. Eğitim hayatı devam ederken 1906 yılında Fatih'te Kovacılar'daki Rehber-i Tahsil adlı okulda bir süre Resim öğretmenliği yapmıştır.

Ali Sami Bey, 1908 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden birincilikle mezun olmuştur. O ders yılında okulu birincilikle bitiren öğrencinin Şehzade Abdülmecit Efendi'nin vereceği burs ile Avrupa'ya gönderilmesine karar verilmiştir. Ancak Ali Sami Bey'in subay olması ve Bahriye Nezareti'nce Avrupa'ya gönderilmesine izin verilmeyeceği düşünülerek gitmesine müsaade edilmemiştir. Bu durum üzerine bizzat Sanayi-i Nefise Mektebi Müdürü Osman Hamdi Bey Bahriye Nezareti ile görüşerek bu izni almıştır.

Bu sayede Bahriye Mektebi Resim öğretmeni İnşaiye Yüzbaşılardan Ali Sami Bey Bahriye Nezareti'ne 5 Teşrinisani 1325 (18 Kasım 1909) tarihinde başvurusunu yapmıştır. Yolculuk ve eğitim masrafları kendisine ait olmak kaydıyla iki

sene Paris'te eğitim görmek istediğini, dönüşünde ise askerlikten istifa edeceğini bildirmiş ve bu talebi uygun görülmüştür.

Ali Sami Bey'in Paris'e gittiği bu dönemde Maarif Vekaleti, sanatçıların Avrupa'da burslu eğitim görmelerini sağlamak üzere çeşitli yarışmalar açmıştır. 1910-1914 yılları arasında İbrahim Çallı (1880-1960), Sami Yetik (1878-1945), Ahmet Hikmet Onat (1885-1977), İbrahim Feyhaman Duran (1886-1970), Hüseyin Avni Lifij (1886-1927), Namık İsmail (1890-1935) gibi sanatçılar bu sayede Paris'e eğitim almaya gitmiştir. Ali Sami Beyle aynı dönemde eğitim gören bu sanatçılar Türk resim tarihinde Meşrutiyet Kuşağı, 1914 Kuşağı ya da Çallı Kuşağı olarak anılmış ve Cumhuriyet döneminde de resim alanının öncüleri olarak yer almışlardır.

Ali Sami Bey Paris'e gittiğinde ilk olarak Académie Julian'de Jean-Paul Laurens'in öğrencisi olmuş, daha sonra yine aynı şehirde l'Ecole Nationale Supérieure des Beaux-Arts'da (Ulusal Güzel Sanatlar Yüksek Okulu) Profesör Fernand Cormon'un öğrencisi olarak dört yıl eğitim görmüştür.

Paris'e kaldığı dönemde devlet tarafından Fransa'da inşa edilmekte olan Türk gemilerinin kontrolü ile de görevlendirilirken, diğer yandan Eski Eserler Müzesi için ünlü Fransız sanatkarlarının tablolarından kopyalar yapmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte yurda dönen Ali Sami Bey, askerlikten istifa ettikten sonra 13 Ekim 1914'te Darülfünun binasında kurulan İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nin ilk müdürlerinden biri olmuştur. Okul açıldığında sadece Resim ve Heykel bölümleri mevcut olup, Resim bölümünde bulunan iki atölyeden birinde Ali Sami Bey, bir yıl öğretmenlik yapmıştır.

Paris'ten döndükten sonra yine aynı dönemde 22 Temmuz 1914 tarihinde Bahriye Müzesi Müdürlüğü'ne tayin edilmiştir. Uzun yıllar ihmal edilmiş, tarihsel ve sanatsal değeri olmayan eşya ile dolu bir depo haline gelmiş olan Deniz Müzesi'ndeki malzemeleri iyi bir tasniften geçirerek müzeyi, devrin müzecilik anlayışına uygun bir tarzda yeniden kurmuştur. Yapılan tasnif sayesinde Ali Sami Bey, 1917 yılında "Bahriye Müzesi Kataloğu" namıyla müze eşyalarını gösteren bir kataloğun ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Aynı yıl Celal Esat (Arseven) Bey'in girişimleriyle açılan Şişli Atölyesi'nde İbrahim Çallı, Hikmet Onat, Namık İsmail, Mehmet Ruhi Arel, Beyrutlu Ali Cemal Ben'im ve Hüseyin Avni Lifij'le birlikte görev almıştır. Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın emriyle Şişli'de açılan bu resim atölyesinde Ali Sami Bey ve arkadaşları çoğunluğu büyük harp menkıbelerini gösterir askeri kompozisyonlar olmak üzere değişik temalı resimler yapmışlardır.

Bu yapıtlar ilk olarak Galatasaray Sergisi'nde "Savaş Resimleri ve Diğerleri" adı altında ilk kez halka gösterilmiş, ardından sergilenmek üzere Viyana ve Berlin'e gönderilmiştir. Ali Sami Bey'in 17 eseri, 1918 yılında Viyana ve Berlin'de müttefik memleketler nezdinde Osmanlı Harp Ajansı tarafından tertip edilen Türk ressamaları sergisinde teşhir edilmiştir. Bu sergi Türk ressamaları tarafından Avrupa'da açılan ilk sergi olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1919 yılında Heybeliada Bahriye Mektebi'nde bir süre resim öğretmenliği yapmıştır. 1921'de yine kısa bir süre Sanayi-i Nefise Mektebi müdürlüğü yaptıktan sonra bu kurumdan ayrılarak 1922 yılında Evkaf-ı İslâmiye Müzesi Müdürlüğü'ne (Türk ve İslâm Eserleri Müzesi) atanmıştır. Aynı yıl devrin önemli kadın hatip ve yazarı Halide Edip Hanım'ın kardeşi Belkıs Hanım ile evlenmiştir. Evlilikleri sürecinde Ali Sami Bey'in hem aile hayatında hem de kültürel çalışmalarında destekçisi olmuştur.

Cumhuriyet döneminde Ali Sami Bey'in en önemli vazifelerinden biri Cumhuriyet'in ilk posta pulları ve paralarının resimlerini çizim ve tasarımı olmuştur. 7 Şubat 1925 tarihinde Osmanlı Devleti'ne ait posta pullarının tedavülden kaldırılarak yenilerinin basılması gündeme gelmiştir.

Bu süreçte Posta Müdüriyeti Cumhuriyet posta pullarında kullanılacak resimler için bir yarışma açmıştır. 20 kadar sanatçının katıldığı yarışmada Evkaf Müzesi Müdürü Ali Sami Bey'in yaptığı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın portresi uygun görülmüştür. Hatta numunedeki Gazi Paşa'nın resmi o zamana kadar yapılan resimlerinin en ziyade benzeyeni olduğu için Ali Sami Bey Ankara'ya davet edilmiş ve yeni pulların resmini çizmekle görevlendirilmiştir.

Ali Sami Bey, Ankara'da Gazi Paşa, Bozkurt timsali, Ankara Kalesi olmak üzere üç pul numunesi resmetmiş ve İmalat-ı Harbiye fabrikasından Ali Hami Bey ile Umum Jandarma Kumandanlığı'ndan mülazım Münir Beylerin oluşturduğu Kızılırmak ve Sakarya pullarının çerçevesini Taydus usulüne göre resmetmiştir.

Bastırılacak olan posta pulları İngiliz Bradbury Wilkinson şirketinden sipariş edilmiştir. Ali Sami Bey bu dönemde Londra'da kalıpların hazırlanmasını denetlemek ve resimlerin gerekli kısımlarını tamamlamak için görevlendirilmiştir.

Londra'ya gittiği süreçte şehrin tanınan galerilerinden Macrae Gallery'de resimlerini sergileme imkânı bulmuş, bu münasebetle 14 Ekim 1925 tarihli The Times gazetesinde onun hakkında şu övücü satırlar yazılmıştır:

"Paris'te yetişmiş olan Ali Sami Bey'in sanat anlayışı, bilhassa renk tonları arasındaki uygunlukları bulan ve ışık kalitelerini ayırt etmesini bilen bir sanatkâr olduğunu göstermektedir. Mesela Lüksemburg bahçesindeki grupla, gümüş ışıklı bir sabah etüdü olan, Paris'te Place des Invalides resmini yan yana koyarsak, anlatmak istediğimiz ışık farklarındaki kudreti görebiliriz. Bütün bu küçük etütler, fevkalade taze ve gerçektir. İstanbul'a ait olanlar da özel bir ilgi çekmektedir. Mesela günün muhtelif saatlerinde Boğaziçi'ndeki harabe, kırmızı yalı, acele yapılmış empresyonist birer eser olan Mustafa ve iki köylü kız gibi eserler. Bu sergi hocası uyumakta ve çocukların istediklerini yapmakta olan büyük parçada bir eski okul tablosunu içermektedir. Gerek serginin bıraktığı genel izlenim, gerekse eski okul tablosundaki ince hiciv havası yeni Türklerin kültüre büyük kıymet vermekte olduklarını hissettirmektedir. Ali Sami Bey aynı zamanda yeni Türk pullarının da ressamıdır".

Aralık sonu vazifesini tamamlayarak yurda dönüş yapan Ali Sami Bey'in hazırladığı posta pulları 1926 yılının şubat ayı sonunda tedavüle girmiştir.

Yeni Cumhuriyet posta pullarının tedavüle girmesi arifesinde yaşanan önemli gelişmelerden biri de 12 Ocak 1926 tarihinde yürürlüğe giren 'Mevcut Evrak-ı Nakdiyenin Yenileriyle İstibdaline Dair Kanun'un yürürlüğe girmesi olmuştur. Osmanlı Devleti zamanında kullanılan kağıt paraların düzeni, yazıları, kâğıdının dayanıklılığı ve zarafeti itibariyle dünyadaki kâğıtlara nazaran kötü bir vaziyette olması yeni kağıt paraların basılmasını gündeme getirmiştir. Bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kâğıt

paralarının basımına dönemin Çankırı Milletvekili Mustafa Abdülhalik (Renda) Bey görevlendirilmiştir. Onun başkanlığında oluşturulan Evrak-ı Nakdiye Komisyonu'na Cumhuriyet paralarının basımını üstlenmek üzere birçok

Avrupalı ve Amerikan şirket müracaat etmiştir. Komisyon aldığı kararlar neticesinde Bakanlar Kurulu'na verilen teklifte elli liralıklardan bin liralığa kadar olanlarda Mustafa Kemal Paşa'nın resmi bulunacak, kâğıt ışığa tutulduğu vakit fotoğraf görülecektir. Elli liralıklardan aşağı olanlarda bir Anadolu şehri, bir ihtimal aynı tarzda Ankara'nın resmi bulunacaktır. Bu süreçte Komisyon, Cumhuriyet paralarının resim ve çerçevelerinin hazırlanıp resmedilmesi işini yarışma açmadan, daha önce Cumhuriyet posta pullarının resimlerini çizen ve bu konuda tecrübesi olan Ressam Ali Sami Bey'e vermiştir.

Ali Sami Bey Mustafa Kemal Paşa'nın bir portresi ile etrafının tertibatı ve peyzaj olarak da Sakarya nehrini resmetmiştir. Komisyon Ali Sami Bey'in resim ve çerçevelerini incelemiş ve 50, 100, 500, 1000 liralık paraların üzerine Mustafa Kemal Paşa'nın resmi, 1, 5, 10 liralık paralarda ise Cumhuriyet'i tasvir eden bir timsalinin kullanılmasına karar vermiştir.

Komisyon 21 Nisan 1926 tarihinde yaptığı toplantıda Cumhuriyet paralarının basımını Thomas De La Rue isimindeki İngiliz şirketine ihale etmiştir. Hazırlanan paralar ise 5 Aralık 1927 tarihinde tedavüle çıkmıştır.

Ali Sami Bey, konuyla alakalı olarak 1936 yılında verdiği bir röportajda hayatında kendisini en fazla yoran ve kendisini ihtiyarlatan meselenin ilk Cumhuriyet paralarının basım işine nezaret etmesi olduğunu söylemiştir:

"Bir kere müthiş bir mesuliyet ... Paraların başından bir macera geçmesi her an muhtemel. Bunun için gece gündüz nöbetle fabrikada bekliyoruz. Sabaha kadar milyonlarca liranın içinde nöbet... Sağ tarafımızda tavana kadar milyonlarca lira, sol tarafımız tavana kadar banknot banknot.. Sigara içmek katiyen yasak ... Paralar tutuşabilir..."

Bu önemli vazifelerin yanında bir dönem yine Evkaf Müzesi müdürlüğü yapan Ali Sami Bey, 1931'de Paris'te American Women's Club'da bir sergi açmış, aynı yıl içinde Sociét des Artistes Françaises üyeliğine kabul edilerek bu cemiyetin sergisinde iki sulu boya resmi teşhir etmiştir. Adı geçen sosyetenin çıkardığı *"Le Salon, 1931"* isimli kitapta ise eserleri yayımlanmıştır.

1935 yılında Ayasofya Müzesi Müdürlüğü'ne getirilen Ali Sami Bey, bu tarihi yapının içeriden ve dışarıdan olmak üzere çeşitli yerlerinden farklı resimlerini çizmiştir. Aynı zamanda keşfedilmemiş parçalarını da gün yüzüne çıkarma hususunda arkeolojik anlamda girişimlerde bulunmuş ve bu parçaları resmetme gayretinde olmuştur. 1943 yılında Ayasofya'da yaptığı çalışmalarda mabedin vaftiz teknesini ortaya çıkarmıştır. Vaftizhane binasının Apoditerium tabir edilen bir de soyunma odasında Ali Sami Bey'in yaptığı araştırmalarda dar ve dikdörtgen şeklinde odanın zeminini kaplayan ve iki metreden fazla derinlikte bulunan moloz ve toprağın kaldırılmasıyla kimisi Bizans, kimisi Türk işi bir hayli geniş ağızlı yağ küpleri ortaya çıkmıştır. Odanın bir köşesinde de kilisenin Vaftiz teknesi kendini göstermiştir.

Ali Sami Boyar'ın son resmi vazifesi Ayasofya Müzesi müdürlüğü olup, 1944 yılında emekliye ayrılmıştır. Bir dönem Amerikan kolejinde resim öğretmenliği yapmış, 1950'li yıllarda ise İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü kadrosunda Osman Ergin, Ressam Feyhaman Duran, Em. Tümgeneral Cevdet Çulpan gibi isimlerle yer almıştır.

Ali Sami Boyar, 87 yaşında 26 Eylül 1967 tarihinde İstanbul'da vefat etmiş ve Zincirlikuyu'da aile mezarlığına defnedilmiştir. Ali Sami Bey Teşvikiye'de bulunan iki adet daireleriyle Küçük Bebek'te geniş bir arazi içinde bulunan villalarını, tablolarını ve eşyalarını Darüşşafaka'ya; kitaplarını da İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Kütüphanesine bağışlamıştır.

Resimleri, İstanbul Resim ve Heykel Müzesiyle birçok yerli ve yabancı müze ve özel koleksiyonlara girmiş olan Ali Sami

Boyar'ın eserlerinin büyük kısmı tarihi ve dokümanter bir değer taşımaktadır. Londra, Paris ve Amerika başta olmak üzere Türkiye dışında yüzlerce eseri satılmıştır. Amerika'da otuz milletin ressamlarının eserleriyle düzenlenen resim sergisine onun da iki tablosu kabul edilmiş, bu sayede Türkiye'yi temsil etmiştir. Resimlerinden bazıları şunlardır: Boru eri, İtfaiye eri, Güvertede, Bir erin başı, İnönü portresi, İstanbul'dan limana bakış, Eski İstanbul, Ayasofya küpleri, Şirket vapuru, Edirne'de sokak, Antalya Fener burnu, Turgut Reis, Fatih Burcu, Ayasofya, Üçüncü Selim türbesi, Kariye Camisi, Eski Türkler.

Fransızca ve İngilizceyi iyi derecede konuşup yazan Boyar, resme ait eserlerin yanı sıra pek çok makale yazmıştır. Radyo ile de yayında bulunmak suretiyle resim sanatını açıklamaya çalışmıştır. Bunların yanında Bahriye Müzesi Kataloğu (1917), Ayasofya ve Tarihi (1943) adında iki kitap kaleme almıştır.

Mustafa MUTLU

KAYNAKÇA

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

BOA, BEO. 3665/274818, H. 06-11-1327/ 19 Kasım 1909.

BOA, İ..BH., 9/27, H. 07-11-1327/ 20 Kasım 1909.

BCA, 30-18-1-1 / 14-43-6, 1 Temmuz 1925.

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet, 15 Ağustos 1925, s. 1

Cumhuriyet, 22 Şubat 1926, s. 2.

Cumhuriyet, 4 Nisan 1926, s. 1-2.

Tanin, 5 Ocak 1946, s. 5, 7.

The Times, 14 Ekim 1925, s. 14.

Kitap ve Makaleler

ARTUN, Deniz, **Paris'ten Modernlik Tercümelere**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

BOYAR, Pertev, **Türk Ressamları Hayatları ve Eserleri**, Jandarma Basımevi, Ankara, 1948.

CEZAR, Mustafa, **Güzel Sanatlar Akademisi'nden 100. Yılda Mimar Sinan Üniversitesi'ne**, Mimar Sinan Üniversitesi Yayını, 1983.

ES, H. E., "Her gün bir hatıra, Ellerimizde dolaşan ilk Cumhuriyet paraları nasıl hazırlandı?", **Akşam**, 23 Kasım 1936, s. 7.

GÖREN, Ahmet Kâmil, **Türk Resim Sanatında Şişli Atölyesi ve Viyana Sergisi**, Şişli Belediyesi, İstanbul, 1997.

GÖREN, Ahmet Kâmil, "Profesör Cormon: Türk Ressamların Paris'teki Hocası", **Artist**, Mart 2003, s. 8-15.

MUTLU Mustafa, "Bahriyeli Ressam Ali Sami Boyar'ın Hayatı ve Faaliyetleri (1880-1967)", **Selçuk Üniversitesi**

Türkiyat Araştırmaları Dergisi (52), 2021, s. 283-307.

NOYAN, Bahri, “Ünlü Ressam ve Müzecimiz Ali Sami Boyar”, **Hayat Tarih Mecmuası**, Sayı 5, Haziran 1970, s. 21-23.

ÖNER, Adil, “Ressam Ali Sami Boyar’ın Hal Tercümesi”, **Ressam Ali Sami Boyar**, Derleyen Bedi N. Şehsuvaroğlu, İsmail Akgün Matbaası İstanbul, 1959, s. 11-16.

ŞEHİSUVAROĞLU, Bedi, N., “Eseri Sunarken”, **Ressam Ali Sami Boyar**, Derleyen Bedi N. Şehsuvaroğlu, İsmail Akgün Matbaası İstanbul, 1959, s. 9.

ŞEHİSUVAROĞLU, Bedi, N., “Dost ve İnsan Sami Boyar”, **Ressam Ali Sami Boyar**, Derleyen Bedi N. Şehsuvaroğlu, İsmail Akgün Matbaası İstanbul, 1959, s. 26-31.

TANSUĐ, Sezer, **Çađdař Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2012.

TOROS Taha, “Türkiye’de ilklerin ressamı Ali Sami Boyar”, **Skylife**, Nisan 2003, s. 62-72.

21/04/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ali-sami-boyar-1880-1967/?pdf=6233> adresinden eriřilmiřtir